

УДК: 94(497.1)“1991/1995“
DOI: https://doi.org/10.18485/srpske_studije.2025.16.10

Рад примљен: 5. септембра 2025.
Рад прихваћен: 12. септембра 2025.

Др Милан Гулић

научни савјетник

Институт за савремену историју, Београд

milan.gulic@gmail.com

ORCID: 0000-0001-5964-0158

ВРХОВНИ САВЕТ ОДБРАНЕ САВЕЗНЕ РЕПУБЛИКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ О РЕПУБЛИЦИ СРПСКОЈ КРАЈИНИ*

Апстракт: Током постојања Савезне Републике Југославије, значајно мјесто у њеном систему одбране и вођењу одбрамбене политике имао је Врховни савет одбране, нарочито због чињенице да је та држава у то вријеме тијесно била повезана са ратовима у Хрватској и Босни и Херцеговини. На његовим сједницама говорило се о различитим питањима, а између осталог и о Републици Српској Крајини, примарно посматраној кроз призму војне и осталих видова помоћи, које јој је Југославија слала. Кроз записнике са сједница не можемо да нађемо прецизне податке, али можемо да уочимо размишљања кључних политичких актера и процјене југословенског политичког и војног врха у погледу ратних дешавања у Хрватској. Уочљива је и еволуција ставова појединих личности, од потпуног разумијевања и подршке Србима у Крајини, до потпуног одсуства емпатије у вријеме када је најзападнија српска држава нестајала. Чланак је заснован на стенографским биљешкама, записницима и забиљешкама са сједница Врховног савета одбране у раздобљу од 1992. до 1995. године који су јавно доступни у бази Хашког трибунала, као и на мемоарској и стручној литератури.

Кључне ријечи: Врховни савет одбране, Савезна Република Југославија, Република Српска Крајина, Слободан Милошевић, Момир Булатовић, Момчило Перишић.

---

* Рад је у скраћеној верзији изложен на научном скупу *Три деценије од завршетка Грађанског рата у Хрватској*, који је одржан у Београду 8. јула 2025. године.

***

Савезна Република Југославија (СРЈ), као трећа варијанта југословенске државе, проглашена је 27. априла 1992. године. Већ у њеном уставу, који је усвојен тога дана, у одјелку о Војсци Југославије (ВЈ) уведен је Врховни савет одбране (ВСО). Чинили су га: предсједник СРЈ, који је био и предсједник ВСО, и предсједници република чланица – Србије и Црне Горе. Предсједник СРЈ је командовао Војском Југославије у рату и миру, а у складу са одлукама Врховног савета одбране.¹ Према *Закону о одбрани* Савезне Републике Југославије, усвојеном 18. маја 1994. године, Врховни савет одбране је имао сљедећа задужења: усвајао је план одбране земље; доносио је одлуке, у складу са којима је предсједник СРЈ командовао Војском Југославије; процијењивао је могућне ратне и остале опасности за одбрану и безбједност земље; утврђивао је потребе опремања и наоружавања за одбрану земље; утврђивао је потребе за уређење територије за одбрану земље; утврђивао је стратегију оружане борбе и правила употребе снага за одбрану земље и вођење рата; и одобравао је основе планова и програма обучавања за одбрану земље и оспособљавања за рад на пословима одбране земље.²

У првој половини деведесетих година XX вијека Врховни савет одбране се суочавао са значајним искушењима, почевши од ратова у окружењу, у које је Југославија била уплетена, преко санкција Уједињених нација (УН), које су се рефлектовале на све сегменте живота – укључујући одбрану, па до тероризма на Косову и Метохији (КиМ), који је све више почео да се испољава. Између осталог, пред Врховним саветом одбране разговарало се и о Републици Српској Крајини (РСК), нарочито у оним тренуцима када се рат у најзападнијој српској држави распламсао. За вријеме постојања РСК Врховни савет одбране СРЈ засједао је четрдесет пута – од прве сједнице, одржане 30. јуна 1992, када је РСК увелико постојала и већ била Заштићена зона Уједињених нација (United Nations Protected Areas – UNPA), до четрдесете сједнице, одржане 5. августа 1995. године управо како би се разматрала текућа хрватска агресија на западни дио РСК. За то вријеме на челу ВСО су била два предсједника СРЈ – Добрица Ћосић и Зоран Лилић, док се чланови ВСО нису мијењали – све вријеме је предсједник Републике Србије био Слободан Милошевић, а Републике Црне Горе Момир Булатовић.

1 *Одлука о проглашењу Устава Савезне Републике Југославије*, Службени лист Савезне Републике Југославије, бр. 1, 27. април 1992, 1–11; *Novi ustavi na tlu bivše Jugoslavije*, ur. B. Milinković, Beograd, 1995, 36–37.

2 *Указ о проглашењу Закона о одбрани*, Службени лист Савезне Републике Југославије, бр. 42, 27. мај 1994, 593–600.

Први пут је РСК поменута на 6. сједници Врховног савета одбране, која је одржана 9. децембра 1992. године, у склопу тачке којом се разматрала припрема Војске Југославије „пред претњом војне интервенције у Босни и Херцеговини, могућој агресији Хрватске на Републику Српска Крајина и могућој албанској сецесионистичкој побуни на Косову”. Тада је први предсједник Савезне Републике Југославије Добрица Ћосић рекао да је, према расположивим подацима, „могућа војна интервенција Хрватске на Републику Српска Крајина” и поставио питање: „Хоћемо ли ми ратовати за Републику Српску Крајину?” Први начелник Генералштаба ВЈ генерал-пуковник Живота Панић рекао је да се процјене разликују из дана у дан и да је војска темељно размотрила планове за све предвиђене могућности и најавио да ће они бити достављени ВСО. Предсједник Републике Србије Слободан Милошевић додао је да би, прије сваке одлуке о помоћи Републици Српској (РС) и Републици Српској Крајини, требало обавити „темељну консултацију са руководством и једне и друге републике; да ми с ове стране не процењујемо све њихове потребе без њих и да видимо у ком погледу и како најбоље они могу од нас да очекују одговарајућу помоћ”. На опаску предсједника Ћосића да у погледу двије српске републике западно од Дрине „чинимо све што можемо”, предсједник Милошевић је рекао да није баш сигуран да се чини све што се може и додао: „На пример, одржавање велике технике у Крајини је, на неки начин, њима стављено на терет, а они за то немају довољно способности.” Такође, рекао је и да „они тамо немају чак ни одговарајућу количину горива”, на шта је генерал-пуковник Панић навео да, према посљедњим подацима, имају 20.000 литара. Предсједник Ћосић се са тим сагласио, да би предсједник Милошевић упитао: „Шта је то 20 хиљада литара?”³ Имајући у виду тежину рата у Босни и Херцеговини (БиХ), као и проблем Косова и Метохије, РСК ни на овој, као ни на потоњим сједницама, није била централно питање, али јесте била важна.

Одмах на идућој, 7. сједници, која је одржана 10. фебруара 1993. године, поново се разговарало о РСК у оквиру тачке „информација о финансирању Војске Југославије и финансирању помоћи Републици Српска Крајина”. Ова сједница је одржана када још увијек хрватска офанзива на РСК у предјелу Равних Котара није сасвим утихнула, премда су основни циљеви операције *Гусар*, односно *Масленица*, били испуњени.⁴ Генерал-пуковник Панић је ре-

3 Unified Court Records database (UCR), International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia (ICTY), IT-04-81-Perisic, *Стенографске белешке са 6. седнице Врховног савета одбране, одржане 9. децембра 1992. године*, Exhibit P00788.

4 Операција *Гусар*, односно *Масленица*, покренута је 22. јануара 1993. године. Представљала је до тада највећу офанзиву хрватских снага откако је РСК постала УНПА зона. У средишту пажње хрватског напада било је подручје Равних Котара, од Задра

као да је у РСК послато око седамсто старешина, као и да је припремљено, обучено и наоружано око три хиљаде добровољаца, који су упућени у РСК. Такође, навео је да је у Крајину послато 68.000 сувих оброка и „комплетна опрема за формирање једног корпуса”. У наставку сједнице говорио је нови предсједник Савезне владе Радоје Контић, који је истакао проблеме са којима се држава суочава у финансијском погледу, а затим РСК представио као посебно велики терет за њене финансије: „На све ово долази Република Српска Крајина. Она је тражила 341 милијарду динара, а укупно буџет Савезне Републике Југославије износи 320 милијарди месечно! Генералштаб је оцијенио да њима треба 160 милијарди мјесечно – све из примарне емисије. Ми уопште немамо реалних извора. Наша производња и даље пада. По свим овим прорачунима, друштвени производ Југославије је већ пао на 1.500 долара; материјалне резерве су исцрпљене; војне резерве су исцрпљене.” Уопште, његово излагање је дјеловало као вапај, а Крајина у његовим очима само као сувишни терет, ставка у трошковнику коју треба избрисати. С тим у вези, предсједник Ћосић је упитао: „Ко контролише употребу средстава која дајемо крајинама? Знамо ли зашто се употребљавају та средства? Како то – Крајина је *тежа* од државе?” За разлику од претходних говорника, предсједник Милошевић је показао разумијевање, рекавши кратко и помирљиво: „Ратује се тамо. Мора да се стане са ратом!” Међутим, разумијевање није карактерисало предсједника Републике Црне Горе Момира Булатовића, а чини се да је отишао и корак даље од својих претходника, рекавши: „Буџет Српске Крајине је за нашу Владу био тежи од буџета Републике Црне Горе; сада смо дошли до тога да је тежи од буџета СР Југославије.”⁵

Како се расправа даље развијала поново се стиче утисак да је за позицију РСК разумијевање имао само предсједник Милошевић. Рекао је да Крајишници не траже паре, „траже само муницију, средства, храну, одећу”. На то му је премијер Контић одговорио да је то „већ при крају, тога више немамо”, а предсједник Ћосић да „много траже”. На то је Слободан Милошевић узвратио: „Па, не можемо да их пустимо да умру гладни!” Радоје Контић, међутим, није одустајао: „Они ратују, не раде! 100 хиљада њих ратује!” На то се, из војничког угла, надовезао генерал-пуковник Живота Панић: „40 хиљада их напада, а 20 хиљада се брани и не могу ништа да

према Бенковцу, премда су офанзивна дејства предузета и на падинама Велебита и у зони Хидроелектране *Перућа*.

5 UCR, ICTY, IT-04-81-Perisic, *Стенографске белешке са седнице Врховног савета одбране, одржане 10. фебруара 1993. године*, Exhibit P00771; M. Bulatović, *Neizgovorena odbrana: ICTY vs Slobodan Milošević*, Niš–Podgorica, 2006, 148–149.

ураде." На крају, договорено је само да се покуша са набавком наоружања из Русије, Румуније и Бугарске.⁶

Проблем финансирања Војске Југославије, а преко тога и РСК, био је у средишту пажње и на 8. сједници ВСО, одржаној 12. марта 1993. године. Предсједник Ћосић је отворио питање контроле утрошка средстава која су дата Републици Српској и Републици Српској Крајини, о чему је говорио и на претходној сједници. Одговорио му је предсједник Милошевић, рекавши: „Са тим располаже њихова Влада. Ми хапсимо и наше министре; надам се да ће и они тамо неке ствари да рашчисте." Међутим, разговор се заоштрио послије упадице генерал-пуковника Панића: „Ево један податак: донели су одлуку да купе 50 хиљада шубара. Онај ко неће да стави шубару на главу, мора да иде од њих." Послије тога је разговор добио другачије обресе и изгледао је овако:

„СЛОБОДАН МИЛОШЕВИЋ: То је просто невероватно, али проверићемо. Која је Крајина донела ту одлуку?

ЖИВОТА ПАНИЋ: Република Српска Крајина – Зечевић, Паспаљ.

СЛОБОДАН МИЛОШЕВИЋ: Они су идиоти, хоће да личе на четнике.

ПАВЛЕ БУЛАТОВИЋ: Паспаљ је пола времена за разговарање у Њујорку утрошио на консултације и отварање трговачких веза за куповину 15 хиљада шубара.

ДОБРИЦА ЋОСИЋ: Са Ђујићем је разговарао.

СЛОБОДАН МИЛОШЕВИЋ: Нека се носе!"⁷

У наставку разговора савезни министар за одбрану Павле Булатовић указао је на проблем који је постојао у РСК – да се у дијелу политичких структура командни кадар проистекао из Југословенске народне армије (ЈНА) сматра непоузданим и назива „комунистичким" или чак „ушашко комунистичким". На то се надовезао предсједник Милошевић и у врло оштром тону рекао: „То смо рашчистили с њима, и због тога ће бити смењен председник Владе! Има да се врати на дужност Шпановић, министар одбране, кога су сменили по тој основи, а Зечевић да лети са функције. Јер четништво подржавати нећемо! То је чиста ствар. То ће они одмах да спроведу, ако хоће, уопште, с нама да разговарају."⁸ Присутни су тражили да се оствари кон-

6 Исто.

7 UCR, ICTY, IT-02-54-Milosevic, *Стенографске белешке са 8. седнице Врховног савета одбране, одржане 12. III 1993. године*, Exhibit P667.8.1; M. Bulatović, *Neizgovorena odbrana*, 150–151.

8 Пуковник Стојан Шпановић смијењен је са мјеста министра одбране у Влади РСК 11. фебруара 1993. године, пошто је сматран одговорним за губитке у офанзиви хрватских снага у операцији *Масленица*. Међутим, ни влада Здравка Зечевића, у којој је био на министарској функцији, није дуже потрајала. Скупштина РСК је донијела одлуку о

трола над средствима која су раније дата РСК, али предсједник Милошевић је истицао да је „највећи део помоћи коју ми шаљемо храна”. На састанку се могло чути да су потребе РСК, када се води рат, 300 милијарди динара мјесечно. Пошто су толика средства била неиздржива за Југославију под санкцијама, Слободан Милошевић је рекао да очекује да рат убрзо стане, с обзиром на то да је договорено да се хрватске снаге повуку на линију прије 22. јануара, а да подручје које је заузето у тој офанзиви остане дио Крајине, али под контролом Заштитних снага Уједињених нација (United Nations Protection Force – UNPROFOR).⁹ На овој сједници је у више наврата говорио генерал-потпуковник Дане Ајдуковић, начелник Управе за финансије и буџет Савезног министарства за одбрану. Иако родом из Лике, није показивао нарочито разумијевање за прилике у РСК. Између осталог, рекао је: „Има доста приговора око стандарда и услова у којима људи живе. Када дођу ови из Крајина, то уопште не разумеју, или неће да схвате – и из Босне и из Крајине; они се одавде не крећу док нешто не урадимо да им помогнемо. То што им дајемо све више нам слаби наше потенцијале, резерве и у убојним средствима и у исхрани, одећи.”¹⁰

Премда је 1993. година протекла у сталном сукобљавању у предјелу Равних Котара, и мада се у њој догодила још једна значајна офанзива хрватских снага на подручју Медачког џепа, у којој су почињени стравични злочини над цивилним становништвом, али и заробљеним припадницима Српске војске Крајине (СВК),¹¹ РСК није била важнија тема на сједницама ВСО скоро годину и по дана. Крајина је поново значајније поменута тек на 25. сједници ВСО, која је одржана 30. августа 1994. године. У контексту сукоба режима у Београду са руководством на Палама, које је називао неурачунљивим, Слободан Милошевић се дотакао и позиције РСК: „Јуче сам Мартићу, када је дошао, рекао: ‘То што си ишао и петљао се по Дрвару

развијешу 17. марта, свега неколико дана после ове сједнице ВСО, а већ 20. априла нову Владу РСК образовао је лидер Српске партије социјалиста (СПС) Ђорђе Ђеговић. У његовој влади пуковник Стојан Шпановић добио је мјесто потпредсједника (S. Ružić, *Djelovanje „Vlade Republike Srpske Krajine” 1991–1995*, Zagreb, 2017, 64, 119–121, 124).

9 Предсједник Милошевић је овдје алудирао на *Резолуцију 802* Савјета безбједности (СБ) УН, која је донијета 25. јануара 1993. године (*Зборник резолуција Савета безбједности ОУН донетих током разбијања Југославије и оружаних сукоба 1991–1995. године*, прир. М. Иванишевић, Нови Сад, 2019, 91–92).

10 UCR, ICTY, IT-02-54-Milosevic, Exhibit P667.8.1.

11 О дешавањима у Медачком џепу више у: *Ратни злочини над Србима у Хрватској 1991–1995. Ратни злочини над Србима на Косову и Метохији 1998–2004*, прир. Д. Пјевач, Д. Челић, Београд, 2019, 102–115.

велика је срамота! Ишао си тамо да се сликаш, да подржиш једну политику погибије тога народа и да доводиш у опасност Републику Српску Крајину! Као што знате, и то добро зна Момир Булатовић, Караџићу је вечито Република Српска Крајина служила као монета за поткусуривање: када се преговара о територијама, он нуди Крајину за Посавину; каже 'да дамо Туђману Крајину да нам да Посавину!' Нико га на то није овластио, али он то одмах нуди. Када треба да плаши свет, он одмах виче: 'уједињење Крајине и Републике Српске!' Молим Вас, Република Српска Крајина, после Венсовог плана определила се да кроз преговоре реши свој статус, а не ратом. Уједињавање би аутоматски изазвало рат Хрватске против Крајине, уз подршку целог света! Рекли би: 'то је окупирана територија, створена је нека нова творевина, то више није УНПА зона' и готово."¹² Горчина која се види у ријечима предсједника Милошевића бива јаснија с обзиром на то да је ова сједница ВСО одржана недуго након што је Република Српска 27. и 28. августа на референдуму дефинитивно одбацила план Контакт групе, за који се службени Београд својски залагао. С обзиром на то да је, у склопу притиска на руководство са Пала, СРЈ увела ембарго на Дрини, начелник Генералштаба ВЈ генерал-пуковник Момчило Перишић указао је да би се свако заостравање у односима са Републиком Српском драстично одразило на РСК. На тај начин би била угрожена њена борбена готовост, а проблем транзита чинио се неријешивим, пошто је једини пут за снабдијевање РСК из Србије ишао преко Републике Српске.¹³

На 27. сједници ВСО, која је одржана 27. септембра 1994. године, разматрано је питање додјеле бродова СВК. Генерал-пуковник Перишић је образложио да РСК има излаз на пловне ријеке, „а нема ниједан брод за контролу стања на својој обали“.¹⁴ С обзиром на то да су у Речној ратној флотили постојали вишкови бродова, предложио је да се четири брода додјеле СВК како би формирала сопствену ријечну ратну флотилу. Предсједник СРЈ Зоран Лилић појаснио је да се ради о два миноловца и два десантна чамца, који су намијењени за пловидбу Дунавом. Присутни су дали сагласност за ово уступање пловних објеката, уз упозорење предсједника Милошевића

12 Више о покушајима уједињења Републике Српске и Републике Српске Крајине у: М. Гулић, *Пројекти уједињења Републике Српске и Републике Српске Крајине*, Српске студије 15 (2024), 328–359.

13 UCR, ICTY, IT-04-81-Perisic, *Стенографске белешке са 25. седнице Врховног савета одбране, одржане 30. августа 1994. године*, Exhibit P00778.

14 Иако је РСК излазила на Саву и Драву, овдје се мислило само на Дунав, с обзиром на то да, због ратних прилика и распореда зараћених страна, на преосталим двијема ријекама није било говора о пловидби.

да се то изведе на тај начин да се не остави могућност да се Београд оптужи да наоружава РСК.¹⁵

Када је Хрватска извршила агресију на Западну Славонију у операцији кодног имена *Бљесак*, ВСО се састао тек девет дана по завршетку операције – 12. маја 1995. године. Иако се радило о највећем нападу на РСК тада, када су хрватске снаге заузеле једну од три области које су твориле најзападнију српску државу, ВСО се састао тек када је све било завршено. Главна тачка дневног реда била је „процена актуелне војно-политичке ситуације на простору претходне Југославије након хрватске агресије на Републику Српску Крајину”. Према томе, РСК се први пут нашла у средишту пажње једног засједања ВСО СРЈ, доиста не у смислу стања у најзападнијој српској држави, већ у контексту процене догађаја у РСК и утицаја на прилике на некадашњем југословенском простору. Начелник Генералштаба ВЈ генерал-пуковник Перишић рекао је да Хрватска сматра да је, након усвајања *Резолуције 981*, Венсов план¹⁶ „поништен и да је тиме добила међународно-правни легитимитет за успостављање суверенитета и над територијом РСК”.¹⁷ Додао је да такав став заступају и „неке утицајне чланице Међународне заједнице, пре свега САД и Немачка”, а да би свако евентуално ангажовање ВЈ у пружању помоћи СВК „било протумачено као агресија на Републику Хрватску”. Такође, навео је да је регистровано „више индикатора који указују на могућност нових агресивних напада на делове РСК”. Вријеме је показало да није био сасвим у праву када је рекао да „Хрватска нема могућности да изврши фронтални напад на РСК дуж читаве линије додира”, али је био у праву у погледу регистровања праваца будућих хрватских напада: од Сиска и Суње, према Петрињи и Костајници, Огулин–Слуњ–Цазин, Оточац–Плитвице, Госпић – Грачац – Доњи Лапац, од Задра и Динаре према Книну и Осиек – Бели Манастир – Батина.¹⁸

15 UCR, ICTY, IT-04-81-Perisic, *Стенографске белешке са 27. седнице Врховног савета одбране одржане 27.09.1994. године*, Exhibit P00792; *Republika Hrvatska i Domovinski rat 1990–1995. Dokumenti*, XIV, *Dokumenti institucija pobunjenih Srba u Republici Hrvatskoj (srpanj–prosinac 1994.)*, ur. A. Holjevac Tuković, S. Ružić, Zagreb–Slavonski Brod, 2014, 171–176.

16 Венсов план је представљао мировну иницијативу којом је подручје РСК постало Заштићена зона УН-а, а који је своју званичну форму добио усвајањем *Резолуције 743* 21. фебруара 1992. године.

17 *Резолуција 981* СБ УН-а донијета је 31. марта 1995. и њоме је формално завршен мандат УНПРОФОР-а у Хрватској, а утемељена је Операција Уједињених нација за обнову повјерења у Хрватској (United Nations Confidence Restoration Operation in Croatia – UNCRO), са мандатом до 30. новембра исте године (*Зборник резолуција Савета безбедности ОУН*, 198–202).

18 UCR, ICTY, IT-04-81-Perisic, *Записник са тридесет шесте седнице Врховног савета од-*

С обзиром на то да се нови напад Хрватске на Крајину могао очекивати, требало је предузети неке мјере, о чему је детаљно говорио генерал-пуковник Момчило Перишић. Прије него што дође до напада, требало је на дипломатско-политичком плану улагати максималне напоре да се спријечи агресија на РСК и да се изнађе мирољубиво рјешење и спријечи увлачење Југославије у рат. Врховни савет одбране је требало да одобри и нареди надлежним државним органима да изврше прикупљање и упућивање у СВК свих војно способних избјеглица са тог простора, а требало је и да одобри организовано упућивање добровољаца – грађана СРЈ. Осим тога, ВСО је од предсједника и Владе РСК требало енергично да захтјева „да одмах успоставе јединство и све људске, економске и друге потенцијале потчине потребама одбране”, а у исто вријеме наставити са упућивањем старјешина са територије РСК који су у служби ВЈ, као и са слањем „најнеопходније” помоћи РСК и СВК, у складу са могућностима СРЈ, а у СВК извршити неопходне кадровске промјене и на најодговорније дужности поставити кадрове „који су због страначких трвења неоправдано смењени са дужности”. Такође, највише државно и војно руководство РСК требало је да, прије доношења важних политичких и војних одлука, „обезбеди претходну сагласност” највишег државног и војног руководства СРЈ, а да ВЈ „делом готових снага”, у садејству са Министарством унутрашњих послова (МУП) Републике Србије, обезбиједи мостове на Дунаву и својим присуством на обали ријеке „делује одвраћајуће од агресије ХВ на источну Славонију”. У случају напада Хрватске на Источну Славонију, требало је дипломатским активностима захтјевати од СБ и УН-а у цјелини „хитну обуставу агресије”. Савезна влада би, у том случају, на дијелу територије СРЈ прогласила стање непосредне ратне опасности или ванредног стања, а дијелом готових снага ВЈ ојачала би одбрану мостова на Дунаву и снага 11. корпуса СВК. Уколико наведене мјере не би дале резултате, требало је наредити мобилизацију дијела јединица Прве армије (читавог Новосадског корпуса, Дринске дивизије, 51. механизоване бригаде из Крагујевачког корпуса, 152. мешовите артиљеријске бригаде и 38. ракетне бригаде), као и дијела снага Друге армије, Корпуса специјалних јединица, Ратне морнарице (РМ) и Ратног ваздухопловства и противваздушне одбране (РВ и ПВО). Коначно, уколико би се наставило угрожавање безбједности СРЈ, наведеним снагама требало је приступити реализацији „посебних планова”, који су укључивали „пресецање територије Хрватске на правцу Жупања” и заузимање Превлаке.¹⁹

бране одржане 12. маја 1995. године, Exhibit P00749; Republika Hrvatska i Domovinski rat 1990–1995. Dokumenti, XVIII, Dokumenti institucija pobunjenih Srba u Republici Hrvatskoj (svibanj–kolovoz 1995), ur. I. Radoš, Ž. Križe, Zagreb–Slavonski Brod, 2015, 239–242.

Са друге стране, у случају напада на западни дио РСК, тј. на подручје Баније, Кордуна, Лике и Книнске Крајине, требало је пружити СВК неопходну помоћ у материјално-техничким средствима, а преко Бироа РСК у Београду, уз помоћ МУП-а и других државних органа, прикупити избјеглице војне обвезнике и добровољце из СРЈ, формирати војне јединице, опремити их и упутити у СВК. Преко Главног штаба Војске Републике Српске (ВРС) требало је захтијевати ангажовање дијела њихових снага „ради ојачања одбране СВК на угроженим правцима”, а Главном штабу СВК сугерисати да, „применом најпогоднијих и разноврсних облика и начина дејстава”, упорно брани територију РСК. Осим тога, СВК је требало да масовним убацавањем диверзантских група и осталих мањих састава у позадину Хрватске војске (ХВ) и диверзијама по најосјетљивијим комуникацијама, командним мјестима, центрима везе и др. спријечи довођење нових снага и маневар ХВ, нанесе јој губитке, створи психозу опште несигурности, исцрпи је и тако створи повољније услове за извођење одбране на фронту. У случају „крајње неповољног развоја ситуације” на простору Кордуна, Баније, Лике и Книнске Крајине, снагама 11. корпуса требало је „вршити активна дејства са ограниченим циљем ради везивања што јачих снага ХВ”. Дакле, у случају напада на источни дио РСК био је могућ улазак ВЈ у рат, док је у случају напада на западни дио РСК планирано да активно дјелује само 11. корпус СВК. Том приликом се могло чути и да би ВЈ ушла у рат у случају напада на коридор у Посавини. У том случају требало је снагама Дринске дивизије из Ваљева, а у садејству са Источнобосанским корпусом ВРС, офанзивним дејствима, уз подршку авијације, „разбити снаге муслиманске војске и поново успоставити коридор”.²⁰

У вријеме када је одржана наредна 37. сједница ВСО 13. јуна 1995. године увелико је трајала хрватска офанзива на ливањско-граховском правцу у склопу операције *Скок-2*. Иако тај проблем није био у средишту пажње те сједнице, није био сасвим заобиђен, па је генерал-пуковник Перишић процијењивао: „Хрвати, осокољени малом осудом међународне заједнице за агресију на Западну Славонију, припремају офанзиву и почели су је већ изводити у Ливањском пољу. Имам податке да су их српске снаге на Динари закочили. Освојили су планину Шатор, и мали и велики Шатор, чиме су се приближили комуникацији Дрвар – Босански Петровац. Прети опасност да ту комуникацију у наредном периоду пресеку, а онда се Република Српска Крајина доводи у изузетно тешку ситуацију. Они су синхронизовали ова дејства одавде са дејствима Петог корпуса, са тенденцијом да се споје.”²¹ Ње-

20 Исто.

21 Генерал-пуковник Момчило Перишић мислио је на Пети корпус Армије Републике Босне и Херцеговине.

гова закључна процјена била је крајње суморна: „Иначе, наша су предвиђања да ће Република Хрватска, ако не буде закочена од међународне заједнице, ићи на насилно интегрисање Републике Српске Крајине у свој простор.”²²

У критичном тренутку по РСК, након што је отпочела хрватска операција *Љето '95* и дан након пада Грахова, чиме је пресјечена копнена веза Книн–Бањалука, 29. јула 1995. године састао се ВСО на 39. сједници. Начелник Генералштаба ВЈ Момчило Перишић прогнозирао је да се може очекивати даље заоштравање ситуације и неповољан развој догађаја за Републику Српску и Републику Српску Крајину. Рекао је да се може очекивати напад ХВ на РСК на више праваца (Госпић–Грачац–Срб, Оточац–Плитвице–Бихаћ, Огулин–Слуњ–Цазин, Карловац – Војнић – Велика Кладуша, Сисак–Глина–Топуско и Суња–Костајница–Двор). Дата је процјена да се, у том тренутку, не очекује напад на подручје Источне Славоније и Барање, али и предвиђање да „уколико би ХВ имала успеха, то би практично значило разбијање СВК и уништење РСК као државне творевине”. Генерал-пуковник Перишић је упознао присутне и са „мерама које се предузимају у Војсци Југославије у складу са тренутном војно-политичком ситуацијом у непосредном окружењу”. Између осталог, навео је да је, с обзиром на стање у Хрватској, готовим снагама Новосадског корпуса и Корпуса специјалних јединица извршено посједање рејона Сомбора, Богојева и Шида, а с обзиром на стање у БиХ, стављене су у готовост борбене групе размјештене у рејону Пожеге, Рашке и Пљеваља. Рачунајући граничне јединице, ангажовано је 11.500 људи, 110 оклопних борбених возила, 100 комада артиљеријског оруђа, 20 оруђа за противоклопну борбу, 20 оруђа за противваздушну одбрану, девет бродова и четири авиона. На политичко-дипломатском плану, од РС и РСК се тражило „да се суздржавају од одговора на провокације, да јавно саопште да немају намеру да иду на заштићене зоне Бихаћ, Сарајево и Горажде, те да прихватају све мировне иницијативе, укључујући и планове Контакт групе и 3–4,²³ као основу за даље преговоре.”²⁴

Агресија Хрватске на западни дио РСК, позната под кодним именом *Олуја*, отпочела је 4. августа 1995. године у раним јутарњим сатима. Сутра-

22 UCR, ICTY, IT-04-81-Perisic, *Стенографске белешке са 37. седнице Врховног савета одбране одржане 13. јуна 1995. године*, Exhibit P00786.

23 Мисли се на приједлог уставног споразума за Крајину који су израдила четворица амбасадора у Загребу, а који представници РСК нису ни узели у разматрање, због чега више није ни био тема разговора (С. Радуловић, *Судбина Крајине*, Београд, 1996, 83–86, 166–181).

24 UCR, ICTY, IT-04-81-Perisic, *Записник са тридесет девете седнице Врховног савета одбране одржане 29. јула 1995. године*, Exhibit P00763; *Republika Hrvatska i Domovinski rat 1990–1995. Dokumenti*, XVIII, 321–325.

дан, 5. августа у 19.50, у Добановцима се састао ВСО СРЈ на 40. сједници, чија је једина тачка дневног реда била „актуелна војно-политичка ситуација на простору претходне Југославије после агресије Републике Хрватске на Републику Српску Крајину”. Осим чланова ВСО, на сједници су били присутни: Радоје Контић, предсједник Савезне владе; Мирко Марјановић, предсједник Владе Републике Србије; Мило Ђукановић, предсједник Владе Републике Црне Горе; Павле Булатовић, савезни министар за одбрану; генерал-пуковник Момчило Перишић, начелник Генералштаба ВЈ; Слободан Унковић, потпредсједник Владе Републике Србије и министар за науку и технологију; Живорад Минић, генерални секретар Социјалистичке партије Србије (СПС); Светозар Маровић, предсједник Скупштине Републике Црне Горе и генерални секретар Демократске партије социјалиста (ДПС); генерал-потпуковник Благоје Ковачевић, замјеник начелник Генералштаба ВЈ; генерал-потпуковник Ратомир Миловановић, помоћник начелника Генералштаба ВЈ за позадину; генерал-потпуковник Александар Димитријевић, начелник Управе безбедности Генералштаба ВЈ; генерал-мајор Славољуб Шушић, начелник Војног кабинета предсједника СРЈ; и Горан Милиновић, шеф Кабинета предсједника Републике Србије.²⁵

Сједницу је отворио начелник Генералштаба ВЈ генерал-пуковник Момчило Перишић, који је информисао присутне да је 5. августа 1995. године у два сата иза поноћи „дошло до прекида веза са Главним штабом Српске војске Крајине; да је веома тешка ситуација на фронту у зони одговорности Книнског и Банијског корпуса; да су у руке хрватских снага пали Книн, Грачац и још неки градови”. Према подацима Генералштаба ВЈ, на простору РСК „формирана је колона од 100.000 избеглог, делом наоружаног, српског становништва које масовно напушта своја огњишта”. Момчило Перишић је рекао да је „тешко стање на фронтима у Републици Српској Крајини знатним делом и последица превирања у војно-политичком врху Републике Српске”, као и да је „народ Републике Српске Крајине остављен на милост и немилост непријатељу”. Истакао је да у тренутним околностима постоје три могућности. Прва је да се народ препусти својој судбини, што се никако не смије урадити. Друга је подразумијевала максимално ангажовање на дипломатском плану „да се цивилно становништво спасе од претећег масакра”, а трећа могућност да се ангажовањем Војске Југославије „војнички заштити и спаси избегло становништво”. Лично се заложиио за другу опцију, сматрајући да се Југославија ни по коју цијену не смије увући у рат, али уз

25 UCR, ICTY, IT-04-81-Perisic, *Забелешка са проширене 40. седнице Врховног савета одбране одржане 05. августа 1995. године*, Exhibit P00714.

могућност да се на дијелу територије прогласи непосредна ратна опасност и изврши дјелимична мобилизација.²⁶

У дискусију се укључио предсједник Милошевић, који је рекао да се мора сагледати „целина ситуације”. Поновио је да је Република Српска требало да прихвати план Контакт групе, а РСК да ступи у преговоре са Загребом. Иако су ту први резултати били охрабрујући, рекао је имајући на уму отварање ауто-пута и нафтовода, дошло је до „прекопчавања” на линији Книн – Пале, па су два предсједника – Радован Караџић и Милан Мартић – у Бијељини отворено рекли да „са Хрватима треба прекинути сваки дијалог”. По његовом мишљењу, „ова земља и овај народ учинили су све да помогну српском народу на простору претходне Југославије”. И он је истакао да је најважније да се не дозволи да се Југославија увуче у рат, и то је овако објаснио: „Уласком Југославије у рат светски моћници, а посебно Немачка као спонзор Хрватске, стекли би алиби да ‘казне агресора’ и униште нашу државу. То би прихватио НАТО, а прошло би без већих тешкоћа и у Уједињеним нацијама. Руси би се највероватније уздржали при гласању у Савету безбедности. Свему томе је једина препрека наша мировна политика. У супротном, сценарио разбијања ‘реметилачког фактора’ на Балкану би се већ реализовао. Са севера би се ударило на Војводину; ишло би се на отцепљење Косова и Санџака; СР Југославија би се свела на мали простор на који би се довела марионетска власт, како би Немци несметано могли да остваре продор на југоисток. Због тога Југославија – никако не сме бити увучена у рат. Потпуно би била друкчија ситуација ако би СР Југославија била нападнута па се брани, а друкчије је ако се војно ангажује изван својих граница.” Предсједник Милошевић је рекао да се народу избјеглом из РСК треба помоћи преко међународних организација, али и „сасвим конкретно на хуманитарном пољу”.²⁷

На Слободана Милошевића надовезао се предсједник Републике Црне Горе Момир Булатовић. Сложио се са изнијетим и рекао да се, без обзира на то што је ситуација тешка, „мора говорити разумом а не срцем”. Упозорио је да су, „свиђало се то нама или не”, Хрватска и Босна и Херцеговина „међународно признате као државе” и „пуноправне чланице Уједињених нација” и да „свима мора бити јасно шта би значило ако би војно ушли на територије тих признатих држава”. На крају излагања само је констатовао: „Нисмо успели у жељи да наши сународници западно од Дрине изборе признање својих држава када је то било могуће, када су војнички добро стајали.” Сједницу је закључио предсједник СРЈ Зоран Лилић истакавши

---

26 Исто.

27 Исто.

да је постигнута потпуна сагласност државног врха да Југославија настави политику мира, а да се избјеглом народу Републике Српске Крајине пружи неопходна хуманитарна помоћ. Сједница је завршена у 21 час, па је пад РСК, изгледа, завриједио тек нешто више од једног сата времена за политичко и војно руководство СРЈ и обје републике чланице.²⁸

Пропаст РСК била је тема и на наредној 41. сједници ВСО, одржаној 14. августа 1995. године у Ботићевој улици у Београду. Осим чланова ВСО, на сједници су били: Радоје Контић, предсједник Савезне владе; Павле Булатовић, савезни министар за одбрану; генерал-пуковник Момчило Перишић, начелник Генералштаба ВЈ; генерал-потпуковник Благоје Ковачевић, замјеник начелника Генералштаба ВЈ; генерал-потпуковник Драгољуб Ојданић, командант Прве армије; генерал-потпуковник Божидар Бабић, командант Друге армије; генерал-потпуковник Душан Самарџић, командант Треће армије; генерал-потпуковник Љубиша Величковић, командант РВ и ПВО; контраадмирал Милан Зеџ, командант РМ; генерал-потпуковник Недељко Ђопић, помоћник начелника Генералштаба ВЈ за Копнену војску; генерал-мајор Михајло Вучинић, помоћник начелника Генералштаба ВЈ за РВ и ПВО; контраадмирал Владе Нонковић, помоћник начелника Генералштаба ВЈ за РМ; генерал-потпуковник Ратомир Миловановић, помоћник начелника Генералштаба ВЈ за позадину; генерал-потпуковник Ристо Матовић, помоћник начелника Генералштаба ВЈ за попу, мобилизацију и системска питања; генерал-потпуковник Александар Димитријевић, начелник Управе безбедности Генералштаба ВЈ; пуковник Бранко Крга, начелник Друге управе Генералштаба ВЈ; генерал-мајор Славко Кривошија, начелник Управе за информисање и пропагандно-психолошка дејства; генерал-мајор Михајло Жугић, начелник Управе за ваздушно осматрање и јављање; и генерал-мајор Славољуб Шушић, начелник Војног кабинета предсједника СРЈ.²⁹

У склопу једине тачке дневног реда, која је обухватила разматрање закључака и процјену војно-политичке ситуације, као и приједлог мјера Генералштаба ВЈ, разговарало се о узроцима слома РСК. Први је говорио пуковник Бранко Крга, начелник Друге управе Генералштаба ВЈ и рођени Славонац, а његове ријечи су углавном добро и прецизно осликале стање у РСК за све вријеме рата: „Узрок брзог слома Војске Републике Српске Крајине лежи у чињеници што је политичко руководство Републике Српске Крајине, у дужем временском периоду, било оптерећено борбом за власт, брзим

28 Исто.

29 UCR, ICTY, IT-04-81-Perisic, *Стенографске белешке са 41. проширене седнице Врховног савета одбране одржане 14. августа 1995. године*, Exhibit P00797; *Republika Hrvatska i Domovinski rat 1990–1995. Dokumenti*, XVIII, 346–366.

богаћењем, тако да није довољну пажњу посвећивало припреми земље и народа за одбрану. Слабо је процењивало ситуацију, неразумно се односило према неким мировним иницијативама, слушајући руководство са Пала и неке иностране саветнике. У РСК није ни заживео политички и економски систем, у правом смислу речи, што се веома негативно одражавало на Војску која је имала значајне ресурсе, али је испољавала многе слабости у организацији и извођењу одбране. Такво стање је веома погодновало Хрватској и њеним спонзорима који су пре агресије на РСК интензивно деловали на пропагандном и субверзивном плану, што је имало тешке последице на морал српских бораца и народа." Резултат оваквог стања поразан је по српски народ у целини и на то је добро указао пуковник Крга: „Поред 508 квадратних километара у Западној Славонији, Република Српска Крајина је изгубила главнину територије, површину од око 14 хиљада квадратних километара. Тиме су Срби са тих простора остали без огромних материјалних вредности; исељава се око 250 хиљада људи, а српски етнички простор је потиснут према истоку за 50 до 70 километара. На тај начин, српски народ је доживео невиђени егзодус који ће имати велике реперкусије на политичком, економском, културном, па и војно-стратешком плану.”³⁰

Пуковник Крга је указао на тешке последице овог пораза са опште-српског гледишта, с обзиром на то да је дошло до промјене баланса снага на штету Срба, губитка српског етничког простора и пораста агресивности Хрватске војске и стављања Републике Српске, али и Савезне Републике Југославије, у нову и „много тежу ситуацију”. Граница Републике Српске према Хрватској, указао је, продужена је за око 150 км, „чиме су створени велики проблеми у одбрани”, а какви су били, могло се чути у наставку његовог излагања: „Поред досадашњег угрожавања Републике Српске са севера и југа, сада хрватска војска може да врши притисак са Запада, што се већ испољава, са опасношћу да и Република Српска почне да губи западне делове територије. Разбијањем српске Војске Крајине, Хрватска је ослободила респективне снаге које већ ангажује против Републике Српске, а убрзо то може да чини и у Источној Славонији, Барањи и Западном Срему, те са простора Дубровника према Превлаци.” Евентуална акција Хрватске у том правцу имала би „непосредно негативан утицај по безбедност СРЈ”, пошто би угрозила Боку Которску и југословенску Ратну морнарицу, чија је то била кључна база.³¹

Након пуковника Бранка Крге, чије су ријечи углавном представљале уравнотежени приказ стања у РСК и узрока који су довели до њеног сло-

---

30 Исто.

31 Исто.

ма, говорио је генерал-потпуковник Александар Димитријевић, начелник Управе безбедности Генералштаба ВЈ. Свеукупну проблематику свео је на покушај Запада да Југославију увуче у рат и онда крајње сурово оптужио руководство на Палама, као и оно у Книну, да својим потезима иде у прилог остварењу тог наума: „Због недовољне уверљивости досадашњих ‘аргумената’ у функцији доказивања директне умешаности СРЈ у збивања на просторима бивше Босне и Херцеговине и Хрватске, Запад настоји да пронађе нове. У тим настојањима нарочито им погодује понашање руководства Републике Српске и РСК. Неприхватање политичких преговора и, истовремено, индикативно губљење територија, најпре Западне Славоније, раније Купреса, а затим Грахова и Гламоча, одакле је пробијена одбрана Книна, и коначно готово читаве територије западне Крајине, могу се протумачити као евидентни покушаји да се СРЈ увуче у рат!”³² У његовом оштром излагању било је много оптуживања вођства РС и РСК, али ни ријечи о одговорности званичног Београда, који је све вријеме држао главне конце у својим рукама, ни ријечи о страдању цивилног становништва, ни ријечи о изгубљеном завичају, затирању српских трагова на огромном простору, ни ријечи о поразу војске којом су командовали управо људи из система којем је припадао и генерал-потпуковник Димитријевић.

У оптуживању свих других, генерал-потпуковник Димитријевић је отишао и корак даље. Говорио је о плановима „неких екстремно оријентисаних странака и појединаца у СРЈ и екстремног крила Српске православне цркве” да се „у насталој ситуацији” актуелна власт силом сруши „у циљу довођења марионетских снага”. Изнио је тврдњу да је безбједност СРЈ угрожена и да на то утицај има и „велики број избеглица, међу којима је и одређени број оних који су идеолошки већ, или би могли постати, лак плен екстремиста и сврстати се у њихове редове, оптужујући СРЈ и Војску Југославије да су их издали, при чему посебно наглашавам проблем војних обвезника Српске војске Крајине.”³³ Према томе, генерал-потпуковник Димитријевић у прогнаним Крајишницима није видио невољнике који су остали без свега и којима је брига за голу егзистенцију једино била у фокусу, већ пријетњу по режим у Београду.

О Српској војсци Крајине говорио је генерал-потпуковник Недељко Ђопић, помоћник начелника Генералштаба ВЈ за Копнену војску. О оружаног сили РСК говорио је као о нечему што још постоји, али да је „у веома тешкој ситуацији”. Додао је да је „после извлачења главнине на простор Босанске крајине, старешински састав распуштен до 18. овог месеца, када је предвиђе-

---

32 Исто.

33 Исто.

но њихово прикупљање у прихватним центрима у Бањалуци, Приједору и другим местима западне Босне". Међутим, није био оптимиста у погледу будућности (тада још увијек) неугашене војске: „Имајући у виду укупно тешко стање, изазвано егзодусом српског народа из Републике Српске Крајине, биће веома тешко да се у догледно време Српска војска Крајине прикупи, организује и опорави за нове борбе." Говорио је и о 11. корпусу СВК, једином који је и даље био у својој зони одговорности. Поновио је да корпус у свом саставу има осам бригада, од којих три у саставу Барањске дивизије, да броји око 20.000 бораца и да од важније технике располаже са 124 тенка, 18 оклопних транспортера и 195 артиљеријских оруђа. Указао је и на проблеме у 11. корпусу, од којих су посебно значајни били: плитка одбрана, практично без другог борбеног ешалона; слаба могућност пуне, нарочито послје пада западног дијела РСК; и „сумња у сопствене могућности и укореењено схватање да се могу успешно одбранити само уз активну подршку и учешће Војске Југославије". Навео је и да одбрамбене могућности источног дијела РСК угрожавају и: проблем паравојски које су ван система јединствене одбране, „разбијеност компактности народа изнутра по разним основама", а посебно „појаве профитерства, привилегија и енормног богаћења одређених слојева на незаконит начин". Због свега тога, његова процјена држања 11. корпуса у случају хрватског напада била је крајње суморна: „Имајући у виду нагомилане проблеме, процењујемо да се овај Корпус сам не може успешно одбранити у случају агресије Хрватске војске. Он би, највероватније, био разбијен за један до два дана."³⁴

Управо због тога, генерал-потпуковник Благоје Ковачевић, замјеник начелника Генералштаба ВЈ, наводећи наредне кораке које Југославија треба да предузме, рекао је да је потребно „координираним мерама државних органа и Војске Југославије подићи способност 11. корпуса и народа у Западном Срему, Источној Славонији и Барањи за самосталну успешну одбрану и наношење хрватској војсци неприхватљивих губитака". Са друге стране, СВК је требало реорганизовати и „тежишно је припремити и ангажовати за герилско ратовање на изгубљеним просторима РСК, ради везивања снага хрватске војске, наношења губитака и стављања до знања међународној заједници да је то српска земља и да народи са тог простора не прихватају политику свршеног циља"³⁵.

34 Исто; *Republika Hrvatska i Domovinski rat 1990–1995. Dokumenti, XVII, Dokumenti vojne provenijencije „Republike Srpske Krajine” (svibanj–listopad 1995)*, ur. J. Barunčić Pletikosić, P. Mijić, Zagreb, 2015, 373–376.

35 UCR, ICTY, IT-04-81-Perisic, Exhibit P00797; *Republika Hrvatska i Domovinski rat 1990–1995. Dokumenti, XVIII*, 346–366.

Пошто су своја излагања завршили официри, за ријеч се јавио предсједник Слободан Милошевић. Рекао је да је хрватска акција била могућа, између осталог, и захваљујући подршци Сједињених Америчких Држава (САД) и Њемачке, а онда је за то оптужио руководство са Пала. Био је врло децидиран у тврдњи да до те подршке агресивним поступцима хрватске стране не би ни дошло да је руководство Републике Српске „у било ком тренутку“ прихватило мировне планове иза којих су стајали САД и Њемачка. Ова тврдња била је само увод у критику руководства Републике Српске, а онда се претворила у бездушну тираду према Републици Српској Крајини. Најприје је изнио тврдњу „да је сва помоћ коју је добила Република Српска Крајина, практично, завршила као наоружавање хрватске војске“, а затим наставио: „Као што знате, тамо је пало наређење да сви изађу из Крајине тог истог дана, без чак створеног контакта са хрватском војском на највећем делу фронта. Да смо тог истог дана направили идиотску глупост да им помогнемо, ко би то стигао до Книна до вечери да им помогне?! Па, тамо не би могло да се стигне од њихових колона којима су закрчили све путеве у бежанији заједно са становништвом. Више су изгинули у бежанији са становништвом, него што би изгинули држећи линије.“ Износећи произвољне тврдње о одсуству крајинског отпора хрватском нападу, предсједник Милошевић је наставио у истом оштром тону, без трунке саосјећања за прогнани крајишки народ: „Питање је ко је, заиста, донео одлуку да крајишко руководство напусти Крајину? Таква одлука, у условима када су имали све услове да се бране, буде донета која изазове егзодус. Сада то треба да буде разлог да Југославија јурне тамо да брани те територије, са којих су они утекли као зечеви?!”³⁶

Потпуно занемарујући стање у РСК, које му је било добро познато, стратешки врло непогодан положај за одбрану, велику разлику у односу снага и ресурсима којима су двије стране располагале у вријеме покретања операције *Олуја*, предсједник Милошевић је заокружио своје излагање о „кукавичлуку“ Крајишника, остављајући могућност да је био и понеки изузетак: „Молим Вас, 6 хиљада Хрвата је бранило Вуковар пола године; нападала је цела Прва армија, ваздухопловство, чудо, сва сила коју је имала ЈНА, а они нису одбранили Книн, којем се може прићи само из три правца; нису га могли бранити ни 12 сати!? Они га нису ни бранили, јер по свим извештајима које смо добили од полицајаца, грађана и осталих, чим је престала артиљеријска припрема у седам увече, они су наредили – бежанију! Према томе, ту није било никаквог отпора нити је било борбеног додира са хрватским снагама. Сада ми треба да се увлачимо у једну ситуацију, како је, ево, због одбране српства, нама стало више до те територије него онима

36 Исто; *Republika Hrvatska i Domovinski rat 1990–1995. Dokumenti*, XVII, 376–378.

који су на тој територији имали све услове да се бране, а одлучили су да 'храбро' сви – побегну! Ја нећу да говорим о појединцима, вероватно има примера херојског отпора, има примера херојског понашања, али нажалост таква је одлука тамо донета и тако се то завршило." Као што је на претходној сједници ВСО предсједник Црне Горе „опрао руке“ од дешавања у Крајини, тако је сада то урадио и предсједник Србије, успут сваљујући сву кривицу на Книн, у којем је све вријеме повлачио кључне потезе. Причу о Крајини завршио је реченицом: „Међутим, то су маргиналије и ми не треба у то да улазимо."³⁷

Тим „маргиналијама“ у свом обраћању није желио да се бави Момир Булатовић, али ипак је поменуо да „тамо није испаљен ниједан метак, тако рећи“.³⁸ Причу о Крајини на овој сједници ВСО завршио је предсједник СРЈ Зоран Лилић, рекавши да је Југославија помогла „нашим избеглицама из РСК након несретних, неразумних и срамних одлука руководства РСК – да се војска и народ повуку са простора РСК, практично без отпора и жртава“. На крају је „појаснио“: „Руководство РСК је одбило мир и преговоре вероватно под притиском руководства Републике Српске, и изабрало рат.“³⁹ С обзиром на преговоре у Женеви 3. августа, као и на разговоре предсједника Владе РСК Милана Бабића са америчким амбасадором у Хрватској Питером Галбрајтом, који су одржани 2. августа у Београду, није сасвим јасно на које је преговоре мислио предсједник Лилић.⁴⁰

Да је сва кривица бачена на руководство у Книну видјело се и по наредној 42. сједници ВСО, која је одржана 23. августа 1995. године. Судбина РСК је поменута само успутно, а њен слом је назван „дебаклом руководства

37 *Исто*; М. Богосављевић, *Врховни савет одбране Савезне Републике Југославије од 1992. до 1995. године*, необјављени мастер рад, Универзитет у Београду – Филозофски факултет, Београд, 2024, 88–89.

38 Пишући мемоаре, Момир Булатовић је касније показао много више емпатије за крајишке Србе. Записао је да је са тугом гледао избјегличке колоне, у којима је „пола милиона Срба“ напуштало „своја вјековна огњишта“. Међутим, треба напоменути да Булатовић помиње да је сједница ВСО одржана одмах 4. августа, а није, већ је одржана сутрадан 5. августа, као и да је са сједнице послат телеграм команданту СВК генерал-потпуковнику Милету Мркшићу „са кратком поруком, да издржи два дана и да, послје тога може да рачуна на сваку нашу помоћ“. Да је такав телеграм упућен није нам познато, али ако бисмо повјеровали Булатовићу, није нам јасно на какву помоћ се мислило када је управо из записника са сједница ВСО више него јасно да СРЈ није планирала да се укључи у ратни сукоб у случају општег напада на западни дио РСК (М. Булатовић, *Правила ћутања*, Београд, 2020, 205–206).

39 UCR, ICTY, IT-04-81-Perisic, Exhibit P00797.

40 Више о тим преговорима: М. Гулић, *Последњи дани Крајине – Република Српска Крајина на између „Бљеска“ и „Олује“*, Војно дело 2 (2017), 459–461.

Републике Српске Крајине” и „највећим егзодусом Срба у новијој историји”. Крајину је поменуо још једино гост на сједници, генерал-пуковник Ратко Младић, командант Главног штаба ВРС. Истакао је да се не слаже са приједлогом да се припадници СВК шаљу у Источну Славонију, „јер кад нису хтели да бране своје огњиште у Книну и другде, неће ни тамо” и додао да би њихова појава „деловала штетно по борце 11. корпуса”.⁴¹

Прича о Крајини пред ВСО СРЈ завршена је на 43. сједници, одржаној 29. августа 1995. године у Добановцима. Једина тачка дневног реда био је статус официра, подофицира и цивилних лица из 40. кадровског центра.⁴² Тада је усвојен закључак, у којем није пропуштена нова прилика да се сва кривица свали на руководство из Книна: „С обзиром да је одлуком руководства Републике Српске Крајине напуштена територија РСК и тиме престала да постоји одбрана РСК, Врховни савет одбране закључује да – нема више ни основа за помагање оружаних снага РСК које се не налазе нити постоје на тој територији, а које су до сада финансиране путем 40. кадровског центра, осим јединица 11. корпуса у сектору *Исток*.” Такође, наређено је свим официрима из 40. кадровског центра да напишу изјаве о догађајима у зони одговорности њихове јединице за вријеме хрватске агресије на РСК, које би требало да буду достављене Кабинету начелника Генералштаба ВЈ најдаље до 15. септембра 1995. године.⁴³

Питање судбине људи из 40. кадровског центра провукло се и кроз наредну, 44. сједницу ВСО која је одржана 12. септембра 1995. године. Прво је начелник Генералштаба ВЈ Момчило Перишић поставио питање статуса Главног штаба СВК: „Да ли ми сматрамо да он постоји или не постоји, да ли да се укине или не укине, јер то и данас тамо живи? Мартић је са делом неких људи тамо, ту је и Мркшић код Бањалуке.” Предсједник СРЈ Зоран Лилић подсетио је на договор да се 40. кадровски центар расформира, а предсједник Републике Србије Слободан Милошевић надовезао се на дилему генерал-пуковника Перишића, опет упирући прстом у Крајишнике: „Ми их, уопште, нисмо укинули – они су се сами укинули! Ми једноставно констатујемо да су они укинута, у смислу у којем смо им слали материјал-

41 UCR, ICTY, IT-04-81-Perisic, *Забелешка са 42. седнице Врховног савета одбране Савезне Републике Југославије одржане 23. августа 1995. године у Кабинету начелника Генералштаба Војске Југославије*, Exhibit P00713.

42 У новембру 1993. године образован је 40. кадровски центар, који је представљао персонално-административни орган и везу између персоналног органа ВЈ и персоналног органа СВК (М. Секулић, *Истина се не може вечито сакривати: олуја против српског народа у Хрватској, августа 1995. године, још дуго ће трајати*, Београд, 2015, 153).

43 UCR, ICTY, IT-04-81-Perisic, *Записник са четрдесеттреће седнице Врховног савета одбране одржане 29. августа 1995. године*, Exhibit P00708.

ну помоћ. Дали смо им материјалну помоћ, уз велика одрицања овде, да би могли да се тамо очувају. Они су донели одлуку да оданде изађу! У ком смислу ми сада имамо да им помажемо – да им тамо шаљемо апанажу?! Они су то учинили својом вољом, својом одлуком и тако су хтели!”⁴⁴

Момчило Перишић је затим обавијестио присутне о намјерама војног и политичког врха РСК да се формира Ослободилачка војска РСК, коју би сачињавале ослободилачке бригаде. Те јединице би биле састављене од професионалних војника, дјеловале би се на простору Републике Српске, гдје би се градила „основица за ангажовање на простору бивше РСК”. Додао је и да је формирана једна бригада од око 450 људи и да, ако се укине 40. кадровски центар, не постоји законски основ да се ти људи финансирају.⁴⁵ Предсједник Милошевић, чини се уморан што је то уопште више тема разговора, рекао је: „Тај Кадровски центар је био покриће да се ти људи држе на плати – ништа друго! Они су формирали неку своју бригаду од 400 људи, а тамо су имали 40.000 људи! То су расформирали, да би формирали бригаду од 400 људи!” На те ријечи циничним коментаром надовезао се предсједник Момир Булатовић, рекавши: „Да би ослободили са 400 људи оно што нису хтели да ослободе са 40.000 људи!”⁴⁶

Шта је било по сриједи, бива још јасније из наставка разговора:

„МОМЧИЛО ПЕРИШИЋ: Да ли ја те људе да скинем са платног списка, или да их сматрам као да су у 11. корпусу, односно да су у рату? То је суштина мог питања.

44 UCR, ICTY, IT-04-81-Perisic, *Стенографске белешке са 44. седнице Врховног савета одбране одржане 12. септембра 1995. године*, Exhibit P00798.

45 *Директива за формирање Ослободилачке војске РСК* донијета је 4. септембра 1995. године, а наређење о формирању 7. септембра. Планирано је да буде састављена од ослободилачких бригада, специјалних јединица за дејства на територији РСК и добровољачких ослободилачких бригада. За команданта ослободилачких јединица одређен је генерал-мајор Стево Шево, дотадашњи командант 15. корпуса СВК, за команданта специјалних јединица генерал-потпуковник Миле Новаковић, бивши командант СВК, док је за команданта 1. ослободилачке бригаде именован пуковник Милан Беко, дотадашњи командант 24. пјешадијске бригаде 39. корпуса СВК. У почетном раздобљу, бригада је требало употребљавати за одбрамбена дејства и као ослонац за активна дејства специјалних јединица, које би биле коришћене за диверзантска дејства на територији РСК. Коначно, планирано је да се нарастањем Ослободилачке војске РСК и стварањем повољнијих међународних и других околности отпочну „шира офанзивна дејства за ослобађање територије РСК” (К. Новаковић, *Српска Крајина: успони, падови, уздизања*, Београд–Книн, 2009, 544–546; *Republika Hrvatska i Domovinski rat 1990–1995. Dokumenti*, XVII, 408–411; М. Бјелановић, *Сведочанство о грађанском рату у Југославији 1990–1995. Изводи из дневничких записа о рату у Хрватској*, II, Београд, 2024, 252–253, 268–269).

46 UCR, ICTY, IT-04-81-Perisic, Exhibit P00798.

СЛОБОДАН МИЛОШЕВИЋ: Рат је тамо завршен, њих уопште нема на тој територији.

МОМЧИЛО ПЕРИШИЋ: Другим речима: ко је тамо, да га позовемо овамо?

СЛОБОДАН МИЛОШЕВИЋ: Не треба никог да зовеш.

МОМЧИЛО ПЕРИШИЋ: Да их не зовем и да им не дајем плату?

СЛОБОДАН МИЛОШЕВИЋ: Ко ме ти, уопште, имаш да дајеш плате и како да им дајеш плате?

МОМЧИЛО ПЕРИШИЋ: Ја само питам, јер морам да им решим статус.

МОМИР БУЛАТОВИЋ: Постојала је Република Српска Крајина коју смо ми помагали кроз 40. кадровски центар. Нестало је РСК и нема 40. кадровског центра!"⁴⁷

Однос политичког и војног врха СРЈ према СВК можда се најбоље видио 5. октобра 1995. на 45. сједници ВСО. Тада је донијета одлука да се за четири генерала из 40. кадровског центра, тј. из угашене СВК, донесе акт о престанку професионалне војне службе, и то са даном 31. децембром 1994. године. Тако су „уназад” пензионисани: генерал-потпуковник Миле Мркшић, посљедњи командант СВК; генерал-потпуковник Миле Новаковић, први командант СВК, а у вријеме слома РСК командант Оперативне групе *Паук* и замјеник команданта СВК; генерал-мајор Милан Челекетић, други командант СВК, а у вријеме слома РСК савјетник предсједника РСК за војна питања; и генерал-мајор Мирко Бјелановић, у вријеме слома РСК помоћник команданта за позадину у Главном штабу СВК. Такође, забрањено им је даље ангажовање и боравак у јединицама Војске Југославије „по било ком основу”. По свједочењу генерал-мајора Милисава Секулића, њима је савјетовано „да што ређе напуштају станове и да се што ређе појављују на улици, у продавницама и на другим јавним местима”.⁴⁸

На наредним сједницама ВСО у фокусу су била нека друга питања, примарно план одбране земље и финансирање Војске Југославије. Крајина више није била тема, а Крајишници су остављени да се сналазе сами, далеко од завичаја и са стигмом кривице за пораз коју им је навалила на плећа политичка гарнитура која је све вријеме вукла кључне потезе у њихово име и која је, на крају, пилатовски од свега опрала руке.

47 Исто.

48 UCR, ICTY, IT-04-81-Perisic, *Записник са четрдесет пете седнице Врховног савета одбране одржане 5. октобра 1995. године*, Exhibit P00766; М. Секулић, *Истина се не може вечито сакривати*, 141–142; М. Бјелановић, *Сведочанство о грађанском рату у Југославији 1990–1995*, II, 304–305.

РЕФЕРЕНЦЕ/REFERENCES

Необјављени извори / Unpublished sources

1. Unified Court Records database (=UCR)
- *International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia* (=ICTY)

Објављени извори / Published sources

1. *Зборник резолуција Савета безбедности ОУН донетих током разбијања Југославије и оружаних сукоба 1991–1995. године*, прир. М. Иванишевић, Нови Сад, 2019. [*Zbornik rezolucija Saveta bezbednosti OUN donetih tokom razbijanja Jugoslavije i oruzanih sukoba 1991–1995. godine*, прир. М. Ivanišević, Novi Sad, 2019].
2. *Novi ustavi na tlu bivše Jugoslavije*, ur. B. Milinković, Beograd, 1995.
3. *Republika Hrvatska i Domovinski rat 1990–1995. Dokumenti*, XIV, *Dokumenti institucija pobunjenih Srba u Republici Hrvatskoj (srpanj–prosinac 1994)*, ur. A. Holjevac Tuković, S. Ružić, Zagreb–Slavonski Brod, 2014.
4. *Republika Hrvatska i Domovinski rat 1990–1995. Dokumenti*, XVII, *Dokumenti vojne provenijencije „Republike Srpske Krajine“ (svibanj–listopad 1995)*, ur. J. Barunčić Pletikosić, P. Mijić, Zagreb, 2015.
5. *Republika Hrvatska i Domovinski rat 1990–1995. Dokumenti*, XVIII, *Dokumenti institucija pobunjenih Srba u Republici Hrvatskoj (svibanj–kolovoz 1995)*, ur. I. Radoš, Ž. Križe, Zagreb–Slavonski Brod, 2015.

Штампа / Periodicals

1. *Одлука о проглашењу Устава Савезне Републике Југославије*, Службени лист Савезне Републике Југославије, бр. 1, 27. април 1992, 1–11. [*Odluka o proglašenju Ustava Savezne Republike Jugoslavije*, Službeni list Savezne Republike Jugoslavije, br. 1, 27. april 1992, 1–11].
2. *Указ о проглашењу Закона о одбрани*, Службени лист Савезне Републике Југославије, бр. 42, 27. мај 1994, 593–600. [*Ukaz o proglašenju Zakona o odbrani*, Službeni list Savezne Republike Jugoslavije, br. 42, 27. maj 1994, 593–600].

Мемоари/Мemoirs

1. М. Бјелановић, *Сведочанство о грађанском рату у Југославији 1990–1995. Изводи из дневничких записа о рату у Хрватској*, II, Београд, 2024. [М. Bjelanović, *Svedočanstvo o građanskom ratu u Jugoslaviji 1990–1995. Izvodi iz dnevnichkih zapisa o ratu u Hrvatskoj*, II, Beograd, 2024].
2. М. Bulatović, *Neizgovorena odbrana: ICTY vs Slobodan Milošević*, Niš–Podgorica, 2006.
3. Исти, *Правила ћутања*, Београд, 2020. [Isti, *Pravila ćutanja*, Beograd, 2020].

4. К. Новаковић, *Српска Крајина: успони, падови, уздицања*, Београд–Книн, 2009. [K. Novaković, *Srpska Krajina: usponi, padovi, uzdizanja*, Beograd–Knin, 2009].
5. М. Секулић, *Истина се не може вечито сакривати: олуја против српског народа у Хрватској, августа 1995. године, још дуго ће трајати*, Београд, 2015. [M. Sekulić, *Istina se ne može večito sakrivati: oluja protiv srpskog naroda u Hrvatskoj, avgusta 1995. godine, još dugo će trajati*, Beograd, 2015].

Литература / Literature

1. М. Богосављевић, *Врховни савет одбране Савезне Републике Југославије од 1992. до 1995. године*, необјављени мастер рад, Универзитет у Београду – Филозофски факултет, Београд, 2024. [M. Bogosavljević, *Vrhovni savet odbrane Savezne Republike Jugoslavije od 1992. do 1995. godine*, neobjavljeni master rad, Univerzitet u Beogradu – Filozofski fakultet, Beograd, 2024].
2. М. Гулић, *Последњи дани Крајине – Република Српска Крајина између „Бљеска” и „Олује”*, Војно дело 2 (2017), 436–466. [M. Gulić, *Poslednji dani Krajine – Republika Srpska Krajina između „Bljeska” i „Oluje”*, Vojno delo 2 (2017), 436–466].
3. Исти, *Пројекти уједињења Републике Српске и Републике Српске Крајине*, Српске студије 15 (2024), 328–359. [Isti, *Projekti ujedinjenja Republike Srpske i Republike Srpske Krajine*, Srpske studije 15 (2024), 328–359].
4. С. Радуловић, *Судбина Крајине*, Београд, 1996. [S. Radulović, *Sudbina Krajine*, Beograd, 1996].
5. *Ратни злочини над Србима у Хрватској 1991–1995. Ратни злочини над Србима на Косову и Метохији 1998–2004*, прир. Д. Пјевач, Д. Челић, Београд, 2019. [*Ratni zločini nad Srbima u Hrvatskoj 1991–1995. Ratni zločini nad Srbima na Kosovu i Metohiji 1998–2004*, прир. D. Pjevač, D. Čelić, Beograd, 2019].
6. S. Ružić, *Djelovanje „Vlade Republike Srpske Krajine” 1991–1995*, Zagreb, 2017.

SUPREME DEFENSE COUNCIL OF FEDERAL REPUBLIC OF YUGOSLAVIA ABOUT REPUBLIC OF SERBIAN KRAJINA

Summary:

The country's defense policy in the Federal Republic of Yugoslavia was led by the Supreme Defense Council. It was established in the highest constitutive act of the third Yugoslav state, and it held its first session on June 30, 1992. Given that the Federal Republic of Yugoslavia had been facing wars in its surroundings since the beginning of its existence, in which it was involved in order to protect its compatriots, and that it was therefore exposed to United Nations sanctions, the sessions of the Supreme Defense Council had greater importance than if it had performed its function in peacetime. The Republic of Serbian Krajina was one of the topics discussed before the Supreme Defense Council, but it was not of primary importance. The story about it was reduced to the question of the assistance that Yugoslavia could provide it. However, as the war progressed and Croatia became more and more aggressive, the Republic of Serbian Krajina became an increasingly important topic at the meetings of the Supreme Defense Council. Following the mentions of the Republic of Serbian Krajina at the meetings of the Supreme Defense Council, we can also see the evolution of the attitudes of the Yugoslav political and military leadership regarding events in and around the westernmost Serbian state. This is especially true for the key political figure among the Serbs of that time – the President of the Republic of Serbia, Slobodan Milošević.